

Az orosz kultúra története 3.

19. – 20. század eleje

Oroszország története a 19. században

A 19. századi orosz történelem periodizációja
(szempontjai):

I. Lenini periodizáció („forradalmiság”)

1. „Nemesi forradalmiság” korszaka (18. század második felétől)

1801–1825

- 1800-as évek „a Sándori nagyszerű napok kezdete”
(reformok)
- 1812–1815 A Honvéd háború és a határon túli hadjáratok
(a Szentszövetség)
- 1815–1825 Társadalmi aktivitás
a kormányzás konzervatív szakasza
(Dekabrista felkelés)

2. „Raznocsinyec forradalmiság” korszaka

1825–1860-as évek

- 1848–1855 „A sötétség 7 éve”
- 1854–1856 Krimi háború
- 1856–1860-as évek „a nagyszerű évtized”,
reformkor kezdete

3. „Proletár forradalmiság korszaka

1860-as évek – 1917

- 1870–1905 konzervatív restauráció
és társadalmi mozgalmak
- 1905–1917 A forradalmak kora
- 1914 Az első Világháború

II. Társadalmi mozgalmak és ideológiák

18. századi előzmények

- Az állam és a hatalom domináns szerepe
- A nemesség társadalmi erővé szerveződése: 1) Kegyencek és oligarchák → konzervatív ellenzék. 2) Politikai szerepvállalás: udvari összeesküvések, a gárda által támogatott hatalomátvételek (1801-ig)
➤ A nemeseknek adományozott kiváltságlevél (1785).
- A nemesség a kultúra szerveződésében: a nemesi értelmesség kialakulása, a közvélemény irányítása (sajtó és publicisztika, irodalom és színház), a felvilágosodás-kori eszmék elterjedése / terjesztése (nevelés, közérkölcök, társadalmi felelősség), ➤ szabadkőművesség, baráti körök, tudományos társaságok, a magánemberi lét kivonása az állam befolyása alól 3) → a liberális nemesi ellenzék.
- Népmozgalmak (Pugacsev-felkelés) ➤ „a nép / nemesség” – kettőség felismerése → az eszmei nemesi forradalmiság születése (Ragyiscsev)

1800 – 1820-as évek

- Irodalmi társaságok
- A nemesi forradalmiság csúcspontja: a dekabrizmus: Északi Társaság és Déli Társaság (1821–1825): földtulajdon, rendiség, polgári jogok, államforma
- A dekabrista felkelés (1825. dec. 14, Szenátusi tér).
- A dekabrizmus szellemi és erkölcsi öröksége.

1820–1850-es évek

- A „hivatalos népiesség” ideológiai doktrínája (Sz. Uvarov): egyeduralom, ortodoxia, népiesség.
- Áttérés a cselekvés taktikájáról a gondolat stratégiájához: filozófiai társaságok és körök – az orosz valóság „átkozott kérdéseinek” felvetése.
- Az ideológiai (gondolati) társadalmi differenciálódás: szlavofilizmus és nyugatosság.

1850-es évek második fele – 1890-as évek

- A. Herzen faluközösségi (obscinnij) / orosz szocializmusa és N. Csernisevszkij / a forradalmi demokrácia eszméi
- Az ideológiai irányzatok politikai színezetének előtérbe kerülése (liberalizmus vs. konzervativizmus)
- Forradalmi mozgalmak: „narodnyik-mozgalom”
- Politikai terror (1866.-tól) és „a nép közé járás” (1873–75).
- A munkásmozgalom kezdete
- 1898 – a pártok kialakulásának kezdete
- Tolsztojánizmus (tolszovsztvo) – 1880-as évek végétől.

III. Reformok korszakai**1764–1785 – II. Katalin reformjai.**

- A nemeseknek adományozott kiváltságlevél (1785).

További megreformálást igénylő területek:

- A hatalmi struktúrák tökéletesítése.
- A jobbágyrendszer.
- A kultúra feletti kontroll megőrzése:
 - sajtó – cenzúra,
 - oktatás – nevelés,
 - színház

1. I. Sándor uralkodása

- 1801–1803 A „Titkos Bizottság” működése
- 1802 Az oktatásrendszer átalakításának kezdete.
Az adminisztratív rendszer átalakítása: minisztériumok,
a Népművelési Minisztérium létrehozása
- 1803 A „szabad” földművelőkről szóló rendelet
- 1826 az első törvényerejű cenzúraszabályzat

2. II. Sándor uralkodása

- 1856 A reformok előkészítésének kihirdetése
A dekabristák amnesztiája
- 1861 A jobbágyság eltörlése.
Az adminisztratív rendszer átalakítása:
a Minisztertanács létrehozása
- 1862–64 hadi reform
- 1863 felsőoktatás reformja
- 1864 Önkormányzati reform (zemsztva). Iskolareform. Bírósági reform.
- 1865 Cenzúrareform
- 1869 A női felsőfokú oktatás kezdete

3. „Egy lépés előre, kettő lépés hátra” a reformok területén

- 1882 a sajtó „ideiglenes” szabályzata
- 1884 az egyetemi autonómia megsemmisítése
- 1890 a zemsztvák önrendelkezésének megnyirbálása
- 1904 manifesztum korlátozott reformok programjáról
- 1905 Az első Tanácskozó testület („Szovet” = szovjet)
Manifesztum vallásszabadságról
- 1906 Az Alaptörvény kihirdetése. I. Duma megalakulása
- 1917 A Földdekrétum és a Békedekrétum

IV. Nagyhatalmi szerepvállalás

- 1812 Napóleon elleni Honvédháború
- 1813–1814 Határon túli hadjáratok
- 1854–1855 Krimi háború
- 1877–1878 Orosz-török háború
- 1904–1905 Orosz-japán háború
- 1914 Az első Világháború
- 1815 Szentszövetség

V. A nemzeti kultúra önértékelése

Az orosz kultúra / irodalom „aranykora” (19. század első harmada)

- Az orosz klasszicizmus összegző korszaka az építészetben
Moszkva vs. Peterburg az építészetben.

Pétervár

J.-F. Thomas de Thomon: A Tőzsde és a Vasziljevskij sziget „csúcsának” kialakítása (1805–10)

A. Zaharov: Az Admirális (1806–23)

Carlo di Giovanni Rossi: Alexandrinszkij Színház és környéke (1828–32)

Moszkva

A. Grigorjev (1782-1867)

Az orosz építészet 1830-as évektől

- A monumentális építészet válsága
- A magánépületek előtérbe kerülése
- A vidéki kúriák építésze
- Stilizáció és az eklektikus („orosz”) stílus
- A „moszkvai” szecesszió (20. sz. eleje)

- Az irodalom (líra) vezető szerepe a kultúrában.
- Kultúra és társadalom (irodalmi körök)
- A romantikus festészet virágkora
- Az orosz opera és klasszikus zene születése

Az orosz kultúra (19. század második harmada)

- Változás az irodalmi rendszeren belül (a próza előretörése, a drámai irodalom fejlődése). → Az orosz színház megújítása. A klasszikus orosz regény kora.
- Az építészet válsága.
- Az orosz festészet I. virágkora: „naturális iskola”, 14-ek lázadása (1863). P. Tretyakov-kollekció kialakulása (→ 1881, 1898), festők és témái.
- Kultúra és társadalom (a mozgó kiállítások – a „peredviznyik” mozgalom)

Az orosz kultúra / irodalom „ezüstkora” (19. – 20. századforduló)

- A realizmus megújítási tendenciái
- Az orosz szimbolizmus és további izmusok születése
- Realizmus vs. modernizmus a festészetben, drámában, színházban, irodalomban
- Az orosz zene virágkora, zenei társaságok.
- Orosz szexonok Párizsban (1906.-tól) – a művészetek szintézise

VI. Stíluskorszakok

- 1790-es – 1830-as évek – Szentimentalizmus (karamzinizmus) – romantika kora (irodalom, festészet, kertművészet)
- 1840-es – 1890-es évek – a realizmus egyeduralma (irodalom, festészet, színház)
 - 1840-es évek kora realizmus („naturális iskola”): irodalom, festészet.
- 1890-es évek – 1920-as évek – izmosok kora (a kultúra egész területén)

I. A nemzeti kultúra mítoszteremtése

- *Szentpétervár mítosza*
- *Péter személyének szakrálizációja*
- *A Költő kultusza (A. Sz. Puskin)*